

מאמינים בשוויון

רוב גדול מקרב אזרחי ישראל, מאמינים שהמדינה צריכה להגן על הזכות לשוויון בפני החוק, אך אינה עושה זאת. גם בנושאים אחרים, ניכר כי מרבית אזרחי ישראל עדיין מאמינים בערכים של דמוקרטיה ליברלית ומייחלים לשיפור בתחום

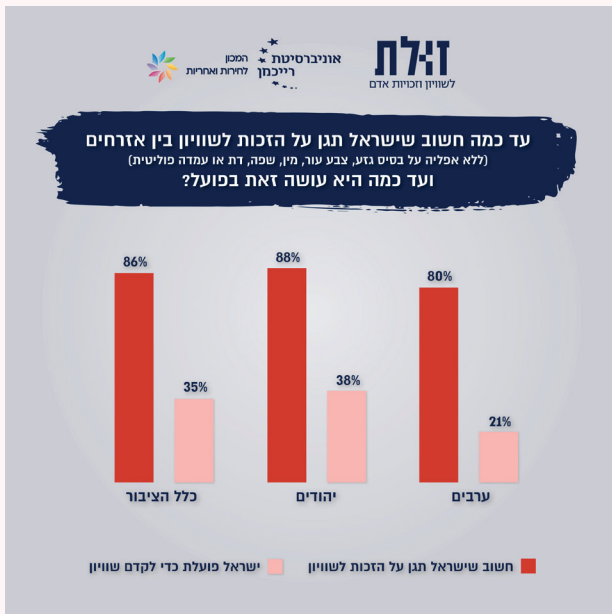
מכון זולת לשוויון וזכויות אדם | המכון לחירות ואחריות באוניברסיטת רייכמן

תקציר: אחרי שנה של הפגנות וגילויי מחויבות מרשימה להגנה על מוסדות הדמוקרטיה, סקר מכון זולת לשוויון וזכויות אדם והמכון לחירות ואחריות במכון רייכמן, מגלה מה אנחנו חושבים באמת על הערכים הדמוקרטיים, ועד כמה אנחנו מאמינים שהמדינה תחת ממשלתו של נתניהו מגינה עליהם. עם זאת, הסקר נערך לפני פרוץ המלחמה, ועדיין לא ניתן לדעת כיצד זו משפיעה על תפיסות הציבור בנושאים הללו.

שרק רבע מהמשיבים הערבים (24%) חושבים כך. בחלוקה דומה, בקרב משיבים שהגדירו את עצמם כימין אידיאולוגי, 47% ענו כי המדינה מגינה בפועל על השוויון בפני החוק, לעומת 25% ממי שהגדירו את עצמם כשמאל. פער דומה עלה בנוגע לשאלה נוספת על "הזכות לשוויון בין אזרחים, ללא אפליה על בסיס גזע, צבע עור, מין, שפה, דת או עמדה פוליטית". 86% סברו שחשוב במידה רבה או רבה מאוד שישראל תפעל להגן על הזכות הזאת; אך רק 35% מאמינים (במידה רבה או רבה מאוד) כי המדינה מגינה עליה בפועל.

גם במקרה זה קיים פער משמעותי בין יהודים וערבים: 38% מהיהודים השיבו שהמדינה מגינה על הזכות לשוויון מפני אפליה בין אזרחים, ורק 21% מקרב הערבים. החברה הישראלית ידועה גם בשיעור השתתפות גבוה במרשד דמוקרטי אחר - הבחירות - גם ביחס למדינות דמוקרטיות אחרות (אם כי שיעור זה ירד לעומת העשורים הראשונים של המדינה). גם בסקר הנוכחי, בנוגע לזכות לבחור בבחירות לכנסת, הפער בין הרצוי והמצוי היה הקטן ביותר מבין התשובות לגבי 12 זכויות אדם ואזרח שונות שעליהן נשאלו המשיבים: קונצנזוס של 94% בציבור מאמין שחשוב להגן על הזכות לבחור, ו-81% השיבו שהמדינה אכן מגינה על הזכות הזאת.

אך גם בנושא הזה, קיים הבדל משמעותי בין החוויה של בוחרים יהודים וערבים: 86% מהיהודים בסקר השיבו כי המדינה פועלת להגן על הזכות לבחור בפועל, בעוד שרק 59% מהערבים השיבו כך.

נישואין במחלוקת

לאור חילוקי הדעות שקרעו את החברה הישראלית סביב מערכת המשפט, ניכר שהפער הכי גדול בסקר בין השאיפה להגנה על זכויות ויישומן בפועל, קשור לתחום המשפט ואכיפת החוק. בסקר שאילנו עד כמה חשוב שמדינה תפעל להגן על הזכות לחקירה וענישה הוגנת. גם בנושא זה קיים קונצנזוס בחברה הישראלית: 93% מכלל המשיבים סברו

בור ישראלים, דמוקרטיה אינה מושג חלול. במהלך שנת 2023, בזמן שנראה עתה במרחק שנות דור, לפני אסון ה-7 באוקטובר והמלחמה עם חמאס, הציבור המחיש שאינו מסתפק בבחירות בלבד למימוש זכויותיו הדמוקרטיות.

במהלך השנה יצא הציבור בהמוניו לרחובות, בגילוי מחויבות מרשימה להגנה על מוסדות הדמוקרטיה וביתר שאת על מערכת המשפט, כזו שמגינה על זכויות האדם והאזרח. על פי הסקר השנתי של מדד זכויות האדם של מכון זולת לשוויון וזכויות אדם ושל המכון לחירות ואחריות באוניברסיטת רייכמן, שנערך לפני המלחמה - ביולי 2023 - הציבור תומך באופן נרחב ונלהב בזכויות בסיסיות כמו שוויון בפני החוק, שוויון בין אזרחים ללא אפליה, הזכות לבחור ולהיבחר, הזכות לשירותי בריאות ולפרנסה בכבוד, וכדומה.

יחד עם זאת, ישראלים רבים מאמינים כי המדינה אינה שומרת די על הזכויות הללו. הפער בין הציפייה שהמדינה תשמור על הזכויות לחוויה בפועל, מסבירים את הלהט של רבים בציבור לשמור על מוסדות המדינה: הם מבינים שגם כעת, ההגנה על הזכויות היא חלקית בלבד במדינה, והיחס לשותם עלולה לפגוע באופן ממשי בחיי האזרחים. פער זה בין הרצוי למצוי בשמירה על זכויות האדם במדינה הוא הממצא העיקרי שעומד במרכז הניתוח המובא כאן. כאמור, מכיוון שהסקר נערך לפני ה-7.10, ממצאיו מבטאים את העמדות ששררו בציבור לפני מתקפת חמאס והמלחמה שהחלה בעקבותיה.

דורשים משפט צדק

בנוגע לערך היסודי ביותר בדמוקרטיה, השוויון, ישנו פער גדול בין התפיסה כי על המדינה להגן עליו, ובין האמונה כי היא מגינה עליו בפועל. הסקר שאל, למשל, עד כמה חשוב שמדינת ישראל תפעל להגן על הזכות לשוויון בפני החוק: לא פחות משלושה רבעים מהמשיבים היהודים, ושיעור דומה של המשיבים הערבים, השיבו שזה חשוב "במידה רבה מאוד". בסך הכל, רוב גורף של 91% מכלל הציבור השיבו כי המדינה צריכה לשמור על הזכות לשוויון בפני החוק (צירוף העונים "במידה רבה" ו"במידה רבה מאוד").

פחות מחצי מהם, רק 38% מכלל המשיבים, מאמינים כי המדינה אכן פועלת היום להגן על הזכות הזאת. המענה לשאלה השנייה הנוגעת לשמירה על הזכות בפועל משקף את חוסר השוויון בין אזרחים מקבוצות שונות: בקרב יהודים, 42% מאמינים שהממשלה מגינה על שוויון בפני החוק, בעוד

שהדבר חשוב במידה רבה, או רבה מאוד שהמדינה תפעל להגן על הזכות להליך משפטי הוגן. למרות זאת, רק שליש (32%) סברו כי המדינה פועלת כיום כדי להגן על הזכות בפועל.

במספר תחומים נוספים, הפער בין הרצוי למצוי גדול מאוד אף הוא: הזכות להתפרנס בכבוד נחשבת חשובה במידה רבה או רבה מאוד לפי 95% מהמשיבים, אך רק 43% מאמינים שהמדינה אכן פועלת כדי לקדם את הזכות הזאת.

פער משמעותי עלה גם בנוגע לזכות להינשא בישראל באופן חופשי - 69% מכלל המשיבים סברו שהמדינה צריכה לפעול להגן על הזכות הזאת, ורק רבע מאמינים שהיא פועלת לקידומה כיום.

אף כי הזכות להינשא באופן חופשי זכתה לשיעור התמיכה הגבוה ביותר מבין כל הזכויות, הפער בתשובות בין יהודים לערבים לגבי המצב בפועל משקף את ההבדלים שישנם בפועל בין חוויות החיים של אזרחים משתי הקבוצות, שמשפיעים על נקודות המבט שלהן.

אין זה מפתיע שהשע הערבי היהודי-ערבי הוא שמערער את ההתחייבות של ישראלים לערכי יסוד דמוקרטיים. פער זה נותר יציב גם לאחר תנועת המחאה הדמוקרטית שסחפה חלקים רבים בציבור במהלך השנה האחרונה - שאלנו את השאלה הזו גם בדצמבר 2022, לפני הקמת הממשלה הנוכחית וההצהרה על "הרפורמה המשפטית" ותחילת ההפגנות נגדה, ופילוח התשובות מאז נותר כמעט ללא שינוי.

תומכים בשוויון מגדרי

לעומת התמיכה הפורשת בקידום שוויון יהודי-ערבי, 80% בקרב היהודים סברו שישראל צריכה לפעול על מנת להבטיח שוויון בין גברים ונשים (ההסכמה על כך היא כללית: 78% מכלל הציבור, יהודים וערבים יחד).

גם נושא השוויון לאגויות חד-מיניים זוכה לתמיכה גבוהה יותר בציבור היהודי: 71% מהיהודים חושבים שיש להעניק להם שוויון זכויות. בקרב יהודים חילונים מדובר בתמיכה גורפת שעומדת על 89%, אך גם בקרב הציבור היהודי המסורתי 82% תומכים בכך.

בנושא זה, הציבור הערבי פחות תומך: רק 29% מהמשיבים הערבים הסכימו שיש להעניק שוויון זכויות לאגויות חד-מיניים, לעומת 73% מהערבים שתומכים בכך שהמדינה תבטיח שוויון בין יהודים וערבים.

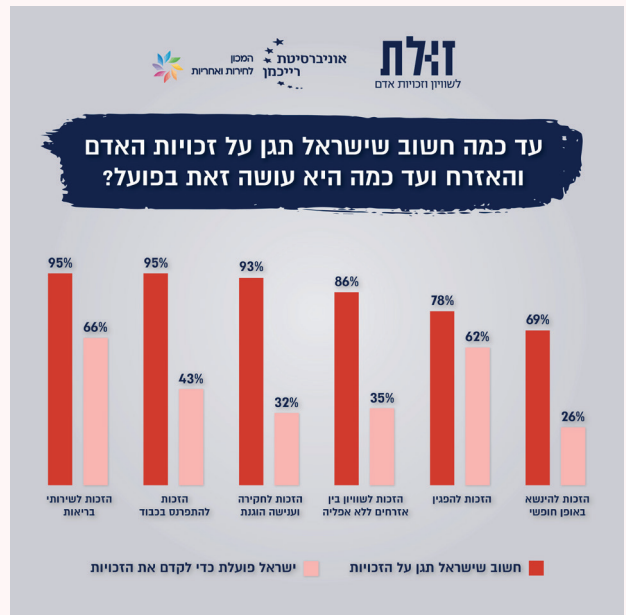
מגמות אלה מלמדות כי התמיכה בערכים דמוקרטיים-ליברליים של שוויון אינה מתבססת על עקרונות עקביים, אלא על זהות ומיקום חברתיים שמייצרים נקודות מבט שונות.

שחשוב במידה רבה או רבה מאוד שהמדינה תפעל להגן על הזכות להליך משפטי הוגן. למרות זאת, רק שליש (32%) סברו כי המדינה פועלת כיום כדי להגן על הזכות בפועל.

במספר תחומים נוספים, הפער בין הרצוי למצוי גדול מאוד אף הוא: הזכות להתפרנס בכבוד נחשבת חשובה במידה רבה או רבה מאוד לפי 95% מהמשיבים, אך רק 43% מאמינים שהמדינה אכן פועלת כדי לקדם את הזכות הזאת.

פער משמעותי עלה גם בנוגע לזכות להינשא בישראל באופן חופשי - 69% מכלל המשיבים סברו שהמדינה צריכה לפעול להגן על הזכות הזאת, ורק רבע מאמינים שהיא פועלת לקידומה כיום.

אף כי הזכות להינשא באופן חופשי זכתה לשיעור התמיכה הגבוה ביותר מבין כל הזכויות, הפער בתשובות בין יהודים לערבים לגבי המצב בפועל משקף את ההבדלים שישנם בפועל בין חוויות החיים של אזרחים משתי הקבוצות, שמשפיעים על נקודות המבט שלהן.

הנמוך ביותר מבין 12 הזכויות עליהן שאל הסקר, ממצאים מראים כי קיים רוב מובהק התומך בזכות להינשא באופן חופשי בישראל - כמעט 70%. אין זה מפתיע לגלות כי 90% מהיהודים החילונים סברו שחשוב שהמדינה תפעל להגן על הזכות הזו, בפער עצום לעומת החרדים - רק 12% מהם מצאו בזה חשיבות, ואילו 71% מהם השיבו שהזכות הזו אינה חשובה. בקרב המסורתיים, שלושה רבעים השיבו שהזכות לנישואים חופשיים היא חשובה במידה רבה או רבה מאוד.

תוצאות הסקר מעידות על רצון הציבור שהמדינה תשתפר ותחזק את מחויבותה לקידום זכויות האדם והאזרח במגוון תחומים, מהזכויות לבחור ולהיבחר ועד לזכות לשוויון בין אזרחים, מזכויות סוציאליות לפרנסה בכבוד ולשירותי בריאות ועד לחופש הדת, הביטוי וההפגנה.

הזכות לבחור? תלוי למי

הפער בין הרצוי למצוי בתפקוד המדינה לגבי שמירה על זכויות אזרחיה אינו הפער היחיד שעולה מהסקר. גם בקרב המשיבים, קרי האזרחים עצמם, קיימים פערים ואפילו סתירות בנוגע לערכים ליברליים-דמוקרטיים. כך, לדוגמה, 80% מהמשיבים היהודים ענו שחשוב במידה רבה מאוד שהמדינה תפעל להגן על הזכות לבחור לכנסת (ועוד 15% השיבו

צילום: AP/Adel Hana

(45% "לא כל כך הסכימו" או "כלל לא הסכימו"), לעומת 41% שהסכימו במידה כלשהי (די או מאוד).

לעומת זאת, בקרב המשיבים הערבים, 50% מאוד הסכימו שהפרת זכויות האדם של הפלסטינים ביהודה ושומרון מאיימת על אופייה הדמוקרטי של ישראל, ר-20% נוספים די הסכימו עם קביעה זו - 70% בסך הכל.

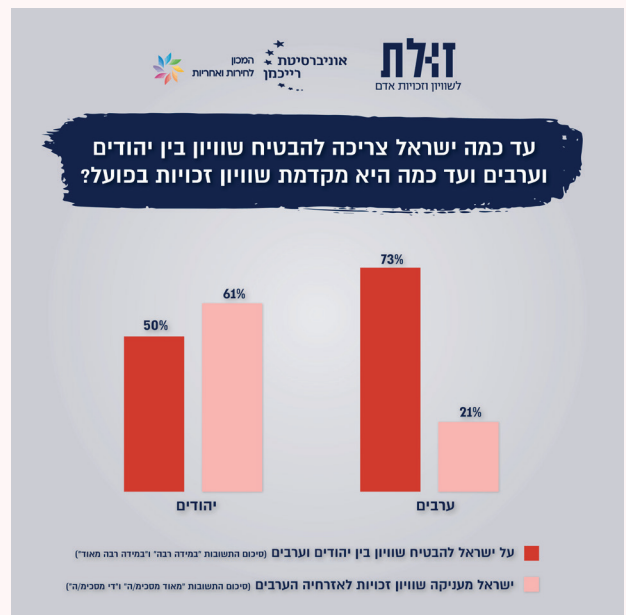
לסיכום, החברה הישראלית מגלה מחויבות חלקית לערכים של שוויון ולזכויות האדם והאזרח. התמיכה החזקה ביותר עולה במענה לשאלות העקרוניות, שבדקו לדוגמה עד כמה המדינה אמורה לקדם את הזכויות השונות.

אומנם במקרים רבים קיים רוב בין המשיבים שמטיל ביקורת על המדינה שלא עושה די כדי לקדם את זכויות האדם, אך נראה כי כשהדבר נוגע להענקת זכויות לקבוצות מיעוט שונות בחברה, ובעיקר לזכויות האזרחים הערבים, מתגלים סדקים או סתירות בין העמדות העקרוניות בנוגע לזכויות האדם לבין התפיסה למי הן מיועדות בפועל ועד כמה צריכה מדינת ישראל להעניקן באופן שוויוני לכלל אזרחיה.

.....

הסקר שנתוניו מובאים כאן נערך עבור מדד זכויות האדם של מכון זולת לשוויון וזכויות אדם והמכון לחירות ואחר-ריות בין התאריכים 24-31 ליולי 2023. שאלות הסקר וניתוח הממצאים שלו נכתבו על ידי ד"ר דליה שיינדלין. הנתונים נאספו באופן מקוון על ידי חברת iPanel בקרב 1,611 משיבים בגירים שמהווים מדגם מייצג של החברה הישראלית, כולל 1302 משיבים יהודים (בעברית) ו-309 משיבים ערבים (בערבית). טעות הדגימה המרבית של המדגם היא 2.4%. הממצאים שוקללו על בסיס ההצבעה

● בבחירות בנובמבר 2022.

לא מכירים בהשפעות הכיבוש

לאור חולשת העקרונות הדמוקרטיים, המתבטאת בתפיסה של הזכויות השונות כתלויות הקשר ובאימוצן "על תנאי" ולא באופן אוניברסלי, גם אין זה מפתיע שישארים רבים אינם קושרים בין הכיבוש של הפלסטינים בשטחים לבין יציבות הדמוקרטיה בישראל.

כך למשל, במענה לשאלה שבדקה האם "הפרת זכויות אדם מטעם ממשלת ישראל בשטחי יהודה ושומרון מהווה איום על אופייה הדמוקרטיה של מדינת ישראל", יותר משיבים מבין היהודים לא הסכימו שיש בכך איום על הדמוקרטיה